

ODMEVI NA DOGODKE

Tina Bilban

VEČKULTURNOST IN VEČJEZIČNOST V EVROPSKEM PROSTORU

Konferenca evropskih sekcij IBBY: *Languages in Europe
Children reading in a multilingual environment*¹

4. aprila 2019 je v Bologni potekala druga regionalna konferenca IBBY Europe. Regionalne konference, ki potekajo v letih med svetovnimi kongresi IBBY (naslednji kongres IBBY, ki bi se odvijal v Moskvi, je bil načrtovan za september 2020, vendar je bil zaradi letošnje pandemije prestavljen na prihodnje leto), poizkušajo osvetliti specifične posameznih regij. Tako je organizacijski komite prve evropske IBBY konference prepoznal begunsko problematiko kot osrednjo specifično temo zanimanja evropskega prostora in naslovil konferenco, na kateri je svoja dela predstavila tudi Neli Filipič, *Bridging Worlds Reaching out to Young Refugees with Books and Stories*. Konferenca v letu 2019 pa je s temo *Languages in Europe Children reading in a multilingual environment* pravzaprav nadaljevala razmislek o multikulturalnosti in dialogu, ki lahko izhaja iz otroške literature

V celodnevno razpravo o multilingvizmu sta udeležence uvedla plenarna prišpevka dr. Christine Hélot z Univerze v Strasbourgu in profesorice Carole Bloch, direktorice PRAESA, večkrat nagrajene organizacije, ki se posveča alternativnemu poučevanju najmlajših v multilingvističnem okolju Južne Afrike. Kot je poudarila dr. Hélot, je jezik vedno tisti, ki nas v družbenem okolju definira, nam odmerja neko mesto. Prav zato je kot izhodiščni problem postavila vprašanje, zakaj se nam multilingvizem sploh zdi problematičen, zakaj so nekateri jeziki privilegirani in zaželeni, drugi pa stigmatizirani – pravzaprav, je podarila, lahko govorimo o lingvističnem rasizmu. Ko na multilingvizem in vzporedno tudi na multikulturalizem ne gledamo kot na problem, ugotovimo, da uspešno vključevanje priseljencev v družbo ne pomeni, da se priseljenci prilagodijo kulturi večine in se z njo zlijejo, temveč da se ustvari nov prostor, ki temelji na dialogu, na multilingvizmu.

V multikulturalnem okolju, kakršen je nenazadnje celoten evropski prostor, je za uspešno opismenjevanje ključnega pomena, da prepoznamo pomen multilingvizma: otrokova baza je vedno materni jezik, tudi opismenjevanje je najlažje v maternem

---

¹ Prispevek je bil predstavljen na simpoziju v organizaciji Društva Bralna značka Slovenije – ZPMS: *Razvijanje bralne pismenosti in bralne kulture ter večkulturalnost, večjezičnost, 2019*, na spletni strani društva je dostopna tudi predstavitev z dodatnimi spletnimi povezavami na obravnavano gradivo: <https://www.bralnaznacka.si/sl/izobrazevanje/simpozij/>

jeziku, šele ko je otrok z izražanjem, branjem in pisanjem domač v maternem jeziku, lahko hitro steče tudi proces opismenjevanja v drugem jeziku, na primer v jeziku okolja.

Kako se torej spoprijeti z vprašanji multilingvizma v šolskem okolju? V rigoroznem šolskem sistemu, kakršen je francoski, je iz lastnih izkušenj izhajala dr. Hélot, je vse odvisno od posameznih učiteljev. Dober učitelj vedno najde pot, kako učence iz različnih kulturnih in jezikovnih območij pripustiti k besedi – če namreč izločamo določene načine izražanja, s tem izločamo tudi določene govorce. Na vprašanje, kje lahko učitelj, ki se mimo rigoroznega kurikula odloči za takšno pot, najde oporo, pa dr. Hélot odgovarja: v knjižnicah in knjižničarjih; ti so zakladnica dobrih idej, raznolikih poti do izražanja, sporazumevanja ... A potrebno je pripeljati otroke v knjižnico, potreben je most, ki ga lahko predstavlja učitelj.

Zavedajoč se izrednega pomena, ki ga imajo pri vzpostavljanju dialoga knjige, se je dr. Hélot v nadaljevanju posvetila predvsem analizi nekaterih multilingvističnih leposlovnih del. Tudi v teh neredko pride do izraza lingvistični rasizem: jezik okolja se pojavi zgoraj, jezik manjšine pod njim, morda celo zapisan z manjšimi črkami in/ali umaknjen na obrobje. Poseben problem predstavlja arabščina, ki se jo zapisuje od desne proti levi, strani pa bralec odpira od leve proti desni. A izdajatelji multilingvističnih del podredijo pravila jeziku okolja, na primer francoščini ali angleščini, bralec arabščine je tako primoran brati z napačne smeri. Tako dr. Hélot pozdravlja predvsem izvirne rešitve – v primeru bilingvistične knjige v francoščini in arabščini na primer knjigo, ki jo beremo z dveh strani, tako kot na primer pri bilingvističnih knjigah, ki v zbirki *Spominčice* izhajajo pri založbi KUD Sodobnost International.

Kot posebej domišljene pa dr. Hélot izpostavlja tiste književne izdelke, ki poudarjajo medsebojno razumevanje in ne potrebujejo prevajanja, na prime zgodbo o mački in psu, ki ostaneta sama doma in se v svojem izražanju osamljenosti povsem razumeta, čeprav pes govori na primer francosko, mačka pa angleško: Hennie Jacobs, ilustracije Christine Duvernoit: *Betty & Cat*, <http://www.bettyandcat.com/>.

Še korak dlje gre ameriška slikanica o vrabčku, ujetem v vagonu podzemnega vlaka, ki ga rešuje skupina ljudi, v kateri govori vsak posameznik svoj jezik – angleško govoreča deklica, špansko govoreči gospod in poljsko govoreča gospa; čeprav vsak govori svoj jezik, se medsebojno sporazumejo, sodelujejo in s skupnimi prizadevanji rešijo ujetega vrabčka (Leyla Torres: *Subway Sparrow*, Square Fish, 1997).

Postavlja se mi vprašanje, ali bi tovrstno knjigo lahko izdali tudi v slovenskem prostoru: bi slovenskim otrokom ponudili knjigo, kjer literarni liki govorijo vsak svoj jezik, ki ga ni potrebno prevajati, saj ga razumemo iz konteksta, iz dejanj? Pri tem pa seveda nimam v mislih katerega od t. i. privilegiranih jezikov, ki se jih otroci učijo v šoli, na primer angleščino ali nemščino, temveč katerega od bolj stigmatiziranih jezikov, ki pa so pogosteje materni jeziki njihovih sošolcev – na primer hrvaščino, albanščino, romščino ... Bi takšna slikanica trčila ob lingvistični rasizem?

Z lingvističnim rasizmom se vsakodnevno srečuje prof. Carole Bloch in prav lingvistični rasizem je, po njenem mnenju, eden izmed glavnih razlogov, da je Južna Afrika že leta prav na repu mednarodne lestvice ocenjevanja bralne pismenosti učencev: šolski sistem Južne Afrike namreč daje v šolskem kurikulumu jezikom večine, ki so materni jeziki večine učencev in hkrati v državi tudi uradni jeziki, vlogo manjšinskih jezikov, angleščini, sicer jeziku manjšine, pa vlogo večinskega jezika. Pouk prva tri leta namreč poteka v maternih jezikih otrok, od tretjega razreda naprej pa zgolj v angleščini. Otroci, ki po prvih treh letih še ne berejo in pišejo

tekoče, se tako znajdejo pred novim jezikom, v katerem nikakor niso tekoči. Kar dosežejo, ni branje in razumevanje, temveč učenje na pamet in ponavljanje. To želijo znotraj projekta PRAESA preseči z alternativnimi metodami, ki bistveno prepletajo različne ravni srečevanja z jezikom: branje s poslušanjem, govorjenjem, razumevanjem, igro ... Ključno vlogo pa imajo znova dobre knjige in dobri mentorji. Pri tem prof. Bloch poudarja pomen multilingvizma, ki posamezniku odpira različne svetove. Vsak jezik nam odpira nove vzorce, novo razumevanje, v vsakem jeziku besede povezujemo s svojimi asociacijami, tako se tudi različni govorniki vedno srečujemo nekje na pol poti, ko vedno znova skozi svoje razumevanje interpretiramo to, kar nam hočejo povedati drugi. Prav zato je okolje, v katerem se otroci srečujejo z jezikom, s črkami, besedami in zgodbami, bistvenega pomena.

Obe predavanji sta služili kot izhodišče v predstavitev dobrih praks. Marion Bataille, francoska avtorica in ilustratorica, je predstavila projekt mednarodne abecede: znake, s katerimi v različnih okoljih zapisujemo glasove, je razbila na osnovne elemente in izdelala sistem table in osnovnih elementov z možnostjo pritrjevanja na tablo in spajanja, s katerim lahko ljudje iz različnih okolij zapisujejo svoj jezik v svojem sistemu pisave. Takšne table so tako postale središče dialoga, ob katerem se srečujejo otroci iz različnih okolij ali pa na primer priseljeni starši in njihovi otroci, ki drug drugega učijo svojo abecedo, pri tem pa najdejo skupno točko v »osnovnih elementih«.

Problematiko otroške literature v manjšinskem jeziku je na primeru baskovske literature v Španiji predstavila Amaia Hennebutte: ker Frankov režim ni podpiral multilingvizma, je v Španiji baskovska literatura še pred desetletji komaj obstajala. Ta manko poskušajo v zadnjih desetletjih nadoknaditi, pri tem pa so soočeni z nezanimanjem trga, ki je navajen prebiranja knjig v španščini. Tako tudi redke dvojezične izdaje ali izdaje knjig v baskovščini nimajo kupcev in bralcev. Problematiko presegajo tudi s povezovanjem knjig in spleta: oblikovali so spletno stran (<https://booktuberboom.wordpress.com/>), ki je namenjena predvsem mladim bralcem, ki na primer svojim sovrstnikom svetujejo dobre knjige v baskovščini. Ali pa otroškimi knjigam, napisanim v baskovščini, dodajo kodo, s katero lahko starši dostopajo do prevodov v španščino na spletu. S tem omogočijo, da prvi stik otroka z zgodbo poteka v baskovščini (in se španščine vajeni bralci ne osredotočijo le na slednjo), hkrati pa lahko knjigo z otroki prebirajo tudi starši s pomanjkljivejšim poznavanjem baskovščine, ki si pri branju in razumevanju pomagajo s prevodom na spletu.

Iz Francije prihaja projekt, ki po osnovni ideji spominja na naše »bralne nahrbtnike« ali »mačka v žaklju«, tako imenovani »discovery bags«, nabor knjig na določeno temo, ki pa jih v javni knjižnici v Châlons-en-Champagne ponujajo v izbranih tujih jezikih. Projekt, ki je bil v osnovi namenjen otrokom iz multilingvističnih okolij, je naletel na izjemen odziv in prošnjo, da ga razširijo tudi na mladostnike in odrasle.

Dialog med kulturami z otroškimi knjigami odpirajo tudi v italijanski knjižnici Salaborsa Ragazzi, kjer organizirajo multilingvistične ure pravljic (kakršne smo v kombinaciji različnih jezikov, italijanščine, arabščine in armenščine, doživeli tudi na konferenci), pri čemer omogočajo otrokom iz različnih okolij, da razumejo zgodbo, hkrati pa s prepletanjem različnih jezikov, katerih kombinacija, ne pa prevajanje, omogoča razumevanje, poudarjajo odprtost do različnih kultur/jezikov in možnost medsebojnega razumevanja.